ผู้ตรวจการแผ่นดิน : ข้อมูลทั่วไป

๑. ความเป็นมา

ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ โดยใช้ชื่อว่า “ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา” เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยการแสวงหาข้อเท็จจริง ในเรื่องเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรม เพื่อเสนอแนะหรือให้คำแนะนำต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้พิจารณาและหาทางแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมให้กับประชาชน ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ผู้ตรวจการแผ่นดิน” เนื่องจากมีอำนาจและหน้าที่เปลี่ยนไป โดยรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้มีหน้าที่ตรวจสอบจริยธรรมของนักการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และการตรวจสอบองค์กรในกระบวนการยุติธรรมด้วย จึงมีการปรับเปลี่ยนชื่อให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ก็ยังคงใช้ชื่อ “ผู้ตรวจการแผ่นดิน” โดยผู้ตรวจการแผ่นดินมีจำนวน ๓ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้ซึ่งได้รับการสรรหาโดยคณะกรรมการสรรหา ผู้ซึ่งได้รับการสรรหาต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และมีความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินไม่ต่ำกว่าอธิบดี หรือหัวหน้าส่วนราชการที่เทียบเท่า หรือหัวหน้าหน่วยงานของรัฐที่เทียบได้ไม่ต่ำกว่ากรม ตามที่คณะกรรมการสรรหาประกาศกำหนด โดยต้องดำรงตำแหน่งดังกล่าวเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๕ ปี จำนวน ๒ คน และเป็นผู้มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจการอันเป็นสาธารณะมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑ คน ผู้ตรวจการแผ่นดินมีวาระการดำรงตำแหน่ง ๗ ปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว[

๒. ผู้ตรวจการแผ่นดินในปัจจุบัน

๑) นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

๒) รองศาสตราจารย์อิสสรีย์ หรรษาจรูญโรจน ผู้ตรวจการแผ่นดิน
ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

๓) นายทรงศัก สายเชื้อ ผู้ตรวจการแผ่นดิน
ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

๓. หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๑๓ และมาตรา ๒๓๑ ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๓ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๔๘ กล่าวคือ

๑) เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือคำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใด ๆ บรรดาที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน หรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ

๒) แสวงหาข้อเท็จจริงเมื่อเห็นว่า มีผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ขจัดหรือระงับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมนั้น

๓) เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบถึงการที่หน่วยงานของรัฐยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญหมวด ๕ หน้าที่ของรัฐ

๔) เสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเห็นว่า มีกรณีบทบัญญัติแห่งกฎหมายมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

๕) เสนอเรื่องต่อศาลปกครองเมื่อเห็นว่า มีกรณี กฎ คำสั่ง หรือการกระทำของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

๖) เสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเห็นว่า มีกรณีบุคคลถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้

๔. เรื่องที่กฎหมายห้ามมิให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรับไว้พิจารณา

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๖๐ บัญญัติห้ามมิให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรับเรื่องที่ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาแล้วเห็นว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้ไว้พิจารณา

๑) เรื่องที่เป็นนโยบายที่คณะรัฐมนตรีกำหนด เว้นแต่นโยบายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือมีผลให้มีการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ

๒) เรื่องที่มีการฟ้องร้องเป็นคดีอยู่ในศาลหรือเรื่องที่ศาลมีคำพิพากษา คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว เว้นแต่เป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการเสนอแนะให้มีการปรับปรุงกฎหมายหรือกฎที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

๓) เรื่องที่ไม่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน

๔) เรื่องที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจขององค์กรอิสระอื่น หรือที่องค์กรอิสระอื่นรับไว้ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจขององค์กรอิสระนั้นแล้ว แต่ไม่ตัดอำนาจในการที่จะขอรับทราบผลการพิจารณาขององค์กรอิสระที่รับเรื่องไว้ดำเนินการ

๕) เป็นการร้องเรียนโดยใช้สิทธิไม่สุจริตและการพิจารณาจะไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวม

๖) เรื่องที่ผู้ร้องเรียนได้รับการแก้ไขความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอย่างเหมาะสมแล้ว

๗) เรื่องที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเคยสรุปผลการพิจารณาแล้ว เว้นแต่จะปรากฏพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงใหม่อันอาจทำให้ผลการพิจารณาเปลี่ยนแปลงไป

๘) เรื่องอื่นตามมติที่ผู้ตรวจการแผ่นดินกำหนด

๕. ช่องทางการแจ้งหรือร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน

ประชาชนสามารถแจ้งหรือร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินผ่านช่องทางต่าง ๆ ดังนี้

๑) ร้องเรียนทางโทรศัพท์ สายด่วน ๑๖๗๖

๒) ร้องเรียนทางโทรสาร

๓) ร้องเรียนผ่านระบบโมบายแอปพลิเคชัน “ผู้ตรวจการแผ่นดิน”

๔) ร้องเรียนผ่านเว็บไซต์ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน “www.ombudsman.go.th” “www.ผู้ตรวจการแผ่นดิน.com” หรือ “www.สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.com”

๕) ส่งทางไปรษณีย์โดยทำหนังสือร้องเรียนส่งไปยังสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

๖) ร้องเรียนด้วยตนเอง ณ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น ๕ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ

๗) มอบหรือส่งโดยบุคคล หรือองค์กร หรือหน่วยงานของรัฐ

๖. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นหน่วยงานธุรการของผู้ตรวจการแผ่นดิน มีฐานะเป็นนิติบุคคล เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๓ ได้มีคำสั่งผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา แต่งตั้งให้นายปราโมทย์ โชติมงคล เป็นเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาคนแรกของประเทศไทย จึงได้ถือว่าเป็นวันก่อตั้งสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และในวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๕ เป็นวาระครบรอบ ๒๒ ปี ของการก่อตั้งสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน